

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17523218>

Штефан Н. М.,

к. т. н., доцент,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
ORCID: 0000-0003-4779-2618, e-mail: Shtefannat@gmail.com

Бондарева Г. О.,

студентка,

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
e-mail: Bondareva.H.O@nmu.one

АВТОРСЬКЕ ПРАВО В УМОВАХ ВІДКРИТОЇ НАУКИ

АНОТАЦІЯ. Розглядаються нові виклики та можливості авторського права в епоху відкритої науки, необхідність балансування відкритого доступу до наукових знань із захистом прав інтелектуальної власності авторів. Проаналізовано сучасні моделі ліцензування, такі як ліцензії Creative Commons, та їхня роль у забезпеченні гнучкості авторського права, водночас надаючи належну повагу авторській роботі. Особлива увага приділяється зростаючій тенденції публікації монографій у відкритому доступі та її наслідкам для видавців, авторів та читачів. Розглядається зростаюча важливість повторного використання даних та трансформація систем авторського права для врахування цих змін. Розглянуто найкращі практики депонування результатів досліджень, включаючи стандарти метаданих та інтеграцію з глобальними репозитаріями. Крім того, досліджуються передові технічні рішення, такі як цифрові водяні знаки та блокчейн для захисту авторських прав у середовищах відкритої науки. Результати дослідження підкреслюють критичну потребу в інноваційних правових та технологічних підходах, які підтримують як відкритість, так і авторські права, сприяючи сталому науковому прогресу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: авторське право, відкрита наука, ліцензії Creative Commons.

Авторське право в епоху відкритої науки є одним із найактуальніших питань сучасної наукової спільноти. З одного боку, відкритий доступ до результатів досліджень посилює демократію знань, підвищує видимість і вплив наукових публікацій, сприяє залученню інвестицій та розвитку науки загалом. З іншого боку, необхідно зберегти права авторів на інтелектуальну власність, адже без належного захисту неможливо гарантувати стимул для подальшої творчості та інновацій.

Відкритий доступ передбачає безкоштовний та повний онлайн-доступ до наукових матеріалів, таких як статті, монографії, і навіть даних досліджень. Ця модель ґрунтується на принципах, проголошених у Будапештській (від 14 лютого 2002 року), Бетесдинській (від 20 червня 2003 року) і Берлінській (від 22 жовтня 2003 року) ініціативах, і передбачає різні форми ліцензування, зокрема ліцензії Creative Commons. Ці ліцензії варіюються за рівнем свободи — від максимально відкритої CC BY (атрибуція з комерційним використанням) до більш обмежувальних, що забороняють похідні твори або комерційне використання. Це дозволяє авторам свідомо обирати, яким чином їхні роботи можна буде використовувати, зберігаючи права на інтелектуальну власність [1,3].

Монографії у відкритому доступі знаходять дедалі більшу підтримку завдяки можливості індексації та вільного поширення через Google Scholar, репозитарії та інші канали, що значно розширює аудиторію та робить наукові здобутки доступними для ширшого кола науковців і громадськості. Однак постає питання, як збалансувати інтереси видавців, автора та читача [2].

Важливим компонентом екосистеми відкритої науки є наукометричні бази даних, такі як Scopus, Web of Science, Dimensions чи Crossref, які не лише індексують наукові публікації, а й забезпечують формальне визнання авторства, присвоєння унікальних ідентифікаторів (DOI, ORCID) та вимірювання

цитувань. Включення робіт до таких баз підвищує наукову репутацію авторів і відкриває можливості для моніторингу впливу їхніх досліджень у глобальному контексті. Крім того, інтеграція відкритих репозитаріїв із міжнародними індексами сприяє стандартизації метаданих і забезпечує прозорість поширення знань, що напряду пов'язано з дотриманням авторських прав та наукової етики.

Ще одним викликом є зростання ролі відновлення та повторного використання наукових даних. У цьому контексті необхідне оновлення авторських прав і впровадження механізмів, які дозволяють фіксувати авторство, забезпечують довготривале зберігання та надають права на повторне використання без порушення оригінальних прав.

Практика депонування результатів досліджень — це важливий інструмент у системі захисту авторських прав. Вона забезпечує документальне підтвердження авторства, а також організовує довгострокове зберігання й доступність дослідницьких матеріалів. Найкращі практики включають прозорі процедури, стандартизацію метаданих, а також інтеграцію з міжнародними репозитаріями та платформами відкритої науки.

Технічні рішення для захисту авторських прав у відкритій науці дедалі більше базуються на високотехнологічних підходах: цифрові водяні знаки, хешування, блокчейн. Ці методи підвищують прозорість, безпеку та довіру, дозволяють фіксувати право власності на цифрові об'єкти й відстежувати їх використання без потреби в централізованому управлінні, що особливо важливо в глобальній науковій екосистемі [4].

Важливою складовою ефективного захисту авторських прав у відкритій науці є застосування сучасних правових інструментів та стратегій. Одним із ключових напрямів є гармонізація національного законодавства із міжнародними стандартами, наприклад рекомендаціями Світової організації інтелектуальної власності (WIPO) та директивами Європейського Союзу щодо цифрового контенту та відкритого доступу. Впровадження цих норм забезпечує рівний правовий захист для авторів незалежно від юрисдикції, сприяючи мобільності знань та спрощенню міжнародної кооперації.

Окрім традиційних договорів про відчуження авторських прав або надання невиключних ліцензій, дедалі ширше впроваджуються моделі відкритого ліцензування — не лише Creative Commons, але й Open Data Commons, GNU Free Documentation License та інші. Вони дозволяють авторам самостійно визначати умови використання своїх праць, урегульовувати питання переробки та розповсюдження, а також забезпечують чіткі правила для користувачів наукової інформації. Серед сучасних правових рішень особливої уваги заслуговують інструменти для захисту цифрових прав і боротьби з порушеннями у відкритих екосистемах. З'являються спеціалізовані онлайн-платформи для реєстрації авторських прав, автоматизовані системи моніторингу та виявлення несанкціонованого використання контенту, інструменти для альтернативного вирішення суперечок (онлайн-арбітраж), а також механізми «право на забуття» (right to be forgotten) у цифровому середовищі.

Аналіз сучасних джерел, включаючи документи щодо ліцензій Creative Commons, дослідження практик відкритого доступу до монографій, нормативні акти з авторського права, а також огляди сучасних рішень із захисту прав авторів дозволили визначити, що ліцензії Creative Commons забезпечують необхідну гнучкість для відкритого доступу, одночасно зберігаючи контроль авторів над своїми творами. Відкритий доступ до монографій розширює аудиторію, проте викликає суперечності між інтересами видавців і науковців. Депонування результатів досліджень зазнало стандартизації, що покращує документальне підтвердження авторства й довготривале зберігання. Впровадження цифрових водяних знаків та блокчейн-технологій суттєво підвищує рівень захисту інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Отже, майбутнє авторського права у відкритій науці лежить у поєднанні правових інструментів із сучасними технологічними рішеннями. Це створює передумови для ефективного балансу між відкритістю та захистом, що стимулює інновації й зберігає права

творців. Для подальшого розвитку системи потрібна інтеграція найкращих світових практик і адаптація до специфіки наукової діяльності в Україні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. CASES. (2025). Creative Commons. Available from: <https://cases.media/>
2. Open Access. (2025). Бібліотека Університету Грінченка. Available from: <https://library.kubg.edu.ua/resursi/e-resursy/2018-10-17-07-41-08.html>
3. Creative Commons. Available from: <https://www.creativecommons.org.ua/about-creative-commons>
4. Баталін, В. Ю., & Перерва, П. Г. (2025). Правові аспекти використання авторських прав у цифрову епоху. У В. О. Петренка (Ред.), Управління проектами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансфер технологій : зб. наук. пр. 7-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 27–28 берез. 2025 р. (с. 729-734). УДУНТ. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/89967>

Shtefan N.,

Associate Professor, PhD in Engineering,
National Technical University «Dnipro Polytechnic»,
ORCID: 0000-0003-4779-2618, e-mail: Shtefannat@gmail.com

Bondareva G.,

Student,
National Technical University «Dnipro Polytechnic»,
e-mail: Bondareva.H.O@nmu.one

COPYRIGHT IN THE CONTEXT OF OPEN SCIENCE

ABSTRACT. *This thesis will be looking into the evolving challenges and opportunities of copyright in the era of open science. It will overview the necessity of balancing open access to scientific knowledge with the protection of authors' intellectual property rights. The thesis analyzes modern licensing models, such as Creative Commons licenses, and their role in enabling copyright flexibility while giving author's work it's due respect. Special attention is given to the growing trend of open access publication of monographs and it's implications for publishers, authors, and readers. The work also examines the increasing importance of reusing data and the transformation of copyright frameworks to accommodate this change. Best practices for depositing research outputs, including metadata standards and integration with global repositories, are reviewed. Additionally, advanced technical solutions such as digital watermarking and blockchain for copyright protection in open science environments are investigated. The findings highlight the critical need for innovative legal and technological approaches that support both openness and author rights, encouraging sustainable scientific progress.*

KEYWORDS: *copyright, open science, Creative Commons licenses.*